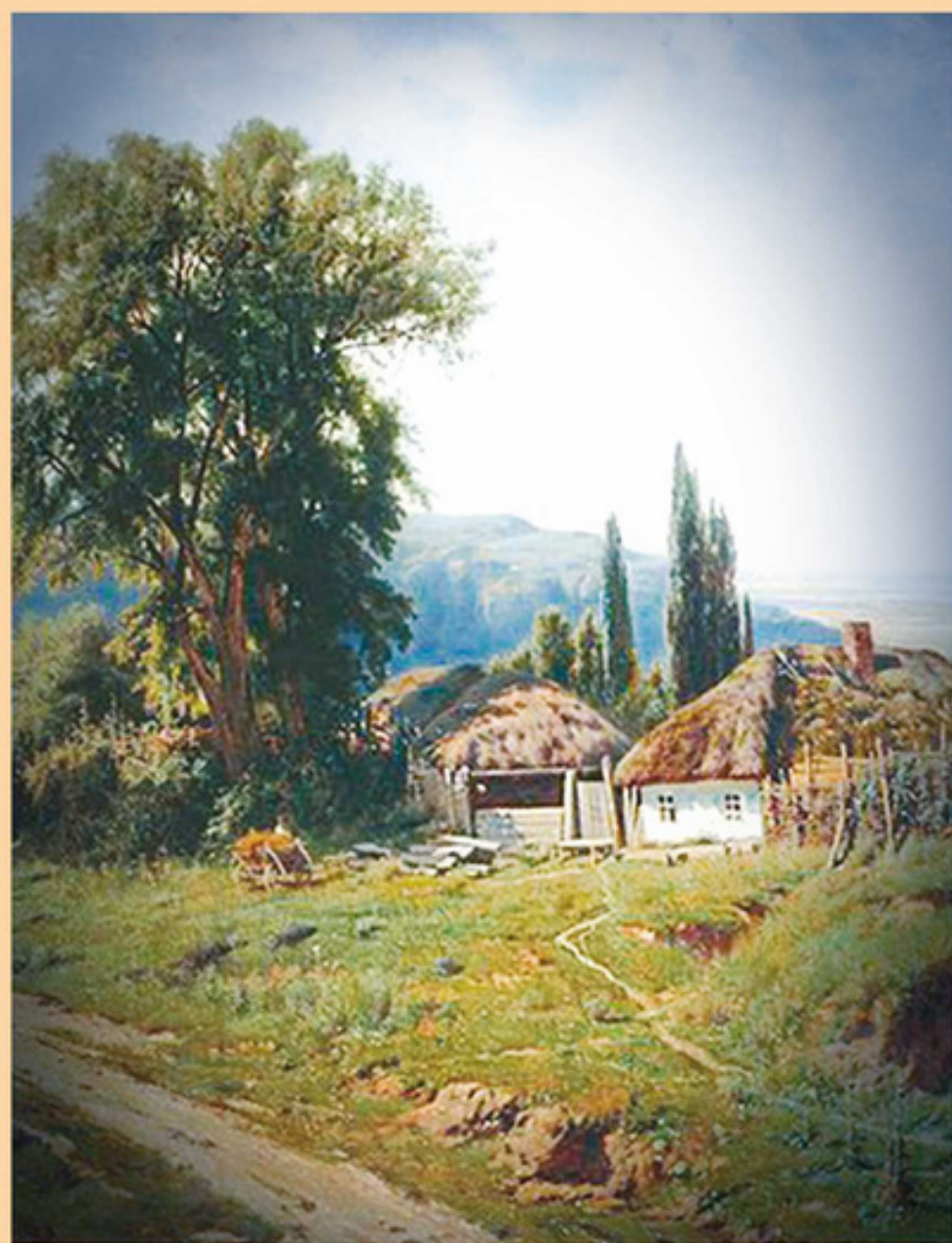

Шкільна бібліотека

Василь Симоненко
Ти знаєш,
що ти-людина?

FOLIO

Шкільна бібліотека української та світової літератури

Василь Симоненко

**Ти знаєш, що ти –
людина? (збірник)**

«Фолио»

УДК 821.161.2
ББК 84(4УКР)

Симоненко В. А.

Ти знаєш, що ти – людина? (збірник) / В. А. Симоненко —
«Фолио», — (Шкільна бібліотека української та світової
літератури)

ISBN 978-966-03-5461-6

Василь Симоненко (1935–1963) — український поет-шістдесятник і журналіст — пішов із життя у неповних 28 років. Лише одна книжка була видана за життя поета. Але вже тоді набули великої популярності самовидавні поезії Симоненка, що поклали початок українському рухові опору 1960—1970-х років. Провідною темою його творчості є любов до України, її безталанного народу (і в цьому пряме продовження шевченківських традицій). Тільки в незалежній Україні вірші поета були надруковані у повному обсязі та без цензурних втручань. У 1995 році Василю Симоненку посмертно присуджено Державну премію України імені Т. Шевченка. До цієї книжки включено поезії, які були надруковані у збірках, що вийшли за життя («Тиша і грім») та після смерті поета: вірші, поеми, сонети, балади, казки, байки, а також окремі новели. Усі вони пережили випробування часом і є актуальними й сьогодні.

УДК 821.161.2
ББК 84(4УКР)

ISBN 978-966-03-5461-6

© Симоненко В. А.
© Фолио

Содержание

Василь Симоненко – поет-шістдесятник	7
Зі збірки «Тиша і грім»	15
«Я закоханий палко, без міри...»	15
«Можливо, знову заgrimлять гармати...»	16
Баба Онися	17
Спасибі	18
Мій родовід	19
Перший	20
Квіти	21
«Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі...»	22
Ровесникам	23
«Юність в інших завше загадкова...»	24
«Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...»	25
«Вже день здається сивим і безсилим...»	26
Грудочка землі	27
Степ	28
Суперники	29
Вона прийшла	31
«Ти не можеш мене покарати...»	32
«Коли б тобі бажав я сліз і муки...»	33
«Спади мені дощем на груди...»	34
Море радості	35
Закохана	36
«Берези, в снігу занімилі...»	37
«Ніби краплі жовті, в темну воду...»	38
«Не дивися так печально...»	39
«Я дивлюся в твої перелякані очі...»	40
«Є в коханні і будні, і свята...»	41
Дупло	42
«Ой майнули білі коні...»	43
«В грудях набубнявіла тривога...»	44
Зі збірки «Земне тяжіння»	45
«Світ який – мереживо казкове!...»	45
Лебеді материнства	46
«Скільки б не судилося страждати...»	48
«Ти знаєш, що ти – людина?...»	49
«Я чую у ночі осінні...»	50
Україні	51
Пророцтво 17-го року	52
Монархи	53
«Де зараз ви, кати мого народу?...»	54
Покара	55
«Гей, нові Колумби й Магеллани...»	56
Крик XX віку	57
«О земле з переораним чолом...»	59
Одинока матір	60

Перехожий	62
Помилка	63
«Навіщо бундючитися пихато...»	64
«Минуле не вернуть...»	65
Герострат[35]	66
«Як не крути...»	67
З вікна	68
«Розвели нас дороги похмурі...»	69
«Найогидніші очі порожні...»	70
Чую	71
Веселий похорон	72
«Там, у степу, схрестилися дороги...»	73
«Земле рідна! Мозок мій світліє...»	74
«Люди – прекрасні...»	75
«Торжествують...»	76
Пересторога славолюбцеві	77
«Люди часто живуть після смерті...»	78
«Впало сонце в вечірню куряву...»	79
«Україно, п'ю твої зіниці...»	80
«Через душі, мов через вокзали...»	81
«Чорні від страждання мої ночі...»	82
«Всі образи й кривди до одної...»	83
«Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида...»	84
«Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної...»	85
«Говорю я з тобою мовчки...»	86
«Ну скажи – хіба це фантастично...»	87
Чадра	88
Ікс плюс ігрек	89
«Дотліває холод мій у ватрі...»	90
«Я тобі галантно не вклонюся...»	91
Не вір мені	92
Зі збірки «Ти знаєш, що ти – людина»	93
Мій Київ	93
«Буду тебе ждати там, де вишня біла...»	94
Кінець ознакомительного фрагмента.	95

Василь Андрійович Симоненко

Ти знаєш, що ти – людина?

© Т. Ю. Бледних, передмова та примітки, 2017

© В. М. Карасик, художнє оформлення, 2017

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2010

* * *

Василь Симоненко – поет-шістдесятник

Поетичний бум у нашій країні припав на часи хрущовської відлиги. Поезію читали, декламували, слухали. Авторські виступи збирали повні зали, що свідчило про потребу відкритого спілкування між митцем і публікою. Виступи поетів записували на магнітофони, передруковували і поширювали самвидавом серед поціновувачів образного слова. Поезія ставала своєрідним «маркером» духовної та інтелектуальної близькості між людьми. А встановлювали його просто: цитували поетичний рядок і якщо співбесідник його продовжував, то тим самим він засвідчував свою обізнаність з літературними новинками та ерудованість. Це було і цікавою літературною грою, і духовно зближувало людей. Саме тоді дебютувало покоління молодих поетів, яких стали називати за часом їхнього входження в літературу – шістдесятниками. Був серед них і Василь Симоненко.

В українську літературу Василь Симоненко прийшов з глухого полтавського села Біївці, де народився 8 січня 1935 року. Після закінчення школи у 1952 році він вступив до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка на факультет журналістики, закінчивши який, почав працювати в газеті «Черкаська правда», потім у газеті «Молодь Черкащини» та «Робітничій газеті». Літературний хист у Симоненка виявився ще в дитинстві, коли він марив небом і мріяв стати льотчиком, про що і написав віршика. У студентські роки Василь керував літературною студією, а ставши кореспондентом, інколи публікував окремі свої вірші у газетах Черкащини. Перша поетична збірка Василя Симоненка «Тиша і грім» вийшла 1962 року, того ж року відбулися літературні дебюти поетових друзів – М. Вінграновського та І. Драча. Після виходу перших книжок їх усіх прийняли до Спілки письменників України. Друга збірка творів поета – «Земне тяжіння» – вийшла у видавництві «Молодь» 1964 року, вже по смерті Василя Симоненка, який відійшов у вічність 13 грудня 1963 року.

Неповні 29 років від народження до смерті, якими мистецька доля поета насправді не вичерпується. На жаль, ще й сьогодні немає однозначної відповіді на питання, що ж спровокувало важку онкологічну хворобу нирок, яка так рано обірвала поетове життя. Його друзі вважають, що вона могла бути спровокована сильним побиттям міліціонерами Симоненка, якого затримали нібито за хуліганську поведінку. Стався цей інцидент невдовзі після того, як Василь Симоненко, Лесь Танюк та Алла Горська побували в Биківнянському лісі під Києвом, де енкаведистами таємно були поховані жертви масових розстрілів 1930-х років, про які молоді люди хотіли дізнатися більше. Є вагомі підстави думати, що побиття поета це – розправа комуністичної системи з розумною, порядною і чесною людиною. Загадкове вбивство Алли Горської лише посилює ці підозри, а коли згадати, до яких цинічних методів тиску на людину вдавалася комуністична влада та її «повагу» до свободи особистості, то сумніви щодо такого засобу виховання поета, як побиття представниками правопорядку, зникають самі по собі. Тепер уже відомо, як радянська влада зупиняла занадто сміливих і цікавих до її таємниць. Комуністичні ідеологи ніколи не переставали контролювати митців та вчити їх, як треба писати, малювати, грати, танцювати, що фільмувати, що слухати, як зображувати ті чи ті сторони «щасливого» радянського життя. Пильнуючи мистецький процес, вони визначали хто, коли, як і з чим з'явиться перед широким читачьким чи глядацьким загалом. Час хрущовської відлиги на мить полегшив тиск владної системи на митців, але лише на мить. Проте «міліцейський слід» у смерті Василя Симоненка потребує остаточного розслідування і з'ясування.

Зростав майбутній поет у селі, пережив війну, напівголодні повоєнні роки, знав бідність і важку роботу в колгоспі, знав, як це – жити в «комуністичному сталінському раю». Його гуманістична національна сутність не сприймала цинічного ставлення до людини, брехні й демагогічних вивертів сильних світу цього. Як журналіст, Симоненко бачив дійсний стан справ у країні, розумів, що насправді слова розминаються з ділами. Тому, шануючи простих людей,

поет напише про діда, тітку Настю і Варку, дядьків Федора й Оверка, бабу Онисю. Звичайні, безхитрісні, прості, щиросердні люди стануть його улюбленими героями. Глибокий демократизм української національної вдачі виявиться у переконанні поета, що на землі «першим був – простий чоловік», який «хлібину спік», і в думці про «те, що ми в космос знялися, що нині здорові й живі» лише тому, що сини баби Онисі поклали за це голови на війні, а тому треба «пам'ятник бабі Онисі» поставити «на площі в Москві». Поет буде утверджувати цінність людського життя і його неповторність, вічність і древність свого українського роду і народу. Ця думка звучатиме у поезіях «Мій родовід», «Де зараз ви, кати мого народу?...», «Грудочка землі», «Верби й тополі, діброви й гаї...», «Я», «Древній, обікрадений народ!...», «Нашої заслуги в тім не бачу...», «Україні», «Моя мова», «О земле з переораним чолом...» та багатьох інших. У простих і зрозумілих словах Симоненка не було ніякої пози, в них звучала повага до людини праці, відкритість і сердечність, яка переконувала у щирості й чесності сказаного. Він був митцем, який казав правду про свій час та народ і сподівався на духовне відродження рідної країни. У своїх очікуваннях молодий поет був не самотній, бо багато людей прагнули цього ж.

Вірші Симоненка хоча часто й перейняті публіцистичним пафосом, проте не мають декларативного фальшу. Це відверті роздуми поета про свою долю і своє місце у великому житті народу, про органічне відчуття себе його невід'ємною часткою, а головне – про духовну й моральну необхідність для себе бути до цього народу приналежним.

Народ мій є, народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!

.
Народ мій є! В його волячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

Побувавши з товаришами на місці поховань жертв масових розстрілів тридцятих років у Биківні, Симоненко напише вірш «Пророцтво 17-го року». Назва вірша вибрана з цензурних міркувань, але зрозуміти його викривальний, антитоталітарний пафос неважко. Глибину душевного потрясіння поета точно передають сповнені гніву рядки, де змальовано жахну апокаліптичну картину знущань над українським народом, земля якого стає «цвинтарем розстріляних ілюзій». Поет викриває злочини прислужників режиму і попереджає вбивць:

Уже народ – одна суцільна рана,
Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсукана петля.

Як бачимо, Симоненко зумисне користується лайливими і грубими словами, щоб ще і ще раз підкреслити своє особисте ставлення до тиранії та тиранів. Так він продовжує вітчизняну традицію викривальної поезії, закладену Тарасом Шевченком.

Дитинство покоління, до якого належав Симоненко, було понівечене війною, потім пригнечене бездушністю й хамством комуністичних бюрократів. Державна влада мала на меті якнайшвидше зруйнувати родову пам'ять людей й витворити з них нову спільноту – радянський народ. Свідомий свого походження митець просто і прямо оголошує, що він мужицького роду, що Україна для нього найбільша і найдорожча цінність, що він боготворить рідну землю і відчуває кривий зв'язок з нею:

Україно, ти моя молитва,

Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

На поетичних вечорах Симоненка любили слухати в Києві й Черкасах, і хоча він програвав у артистичності Миколі Вінграновському, експериментаторстві Іванові Драчеві, інтелектуалізмі Ліні Костенко, він мав свою прихильну аудиторію, яка щиро реагувала на сповнені громадянського (а насправді національного) пафосу вірші.

Поезія «Лебеді материнства» стала своєрідною візитівкою і заповітом поета. Слова «Можна все на світі вибирати, сину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину» викарбувані на надгробку Симоненка в Черкасах. Друга частина цього твору, починаючи зі слів «Виростеш ти сину...», покладена на музику А. Пашкевичем, стала популярною піснею. Успіх цього твору зумовлений його загальним настроєвим ладом, таким близьким і зрозумілим кожному українцеві. Молода матір, заколисуючи сина, провіщає його майбутню долю. Вона знає, що на нього чекає великий світ, дружба і любов, свідомо вона й того, що ростить захисника, який боронитиме свій край, а якщо трапиться непоправне, то мати впевнена – рідна земля візьме біль її сина собі. Її єдина порада дитині – не забувати, що матір та батьківщину не вибирають.

Піснею стала ще одна поезія Симоненка, лейтмотив якої – цінність і унікальності кожного людського життя. Поет закликає всіх людей пам'ятати, що їхнє життя унікальне, бо воно більше ніколи не повториться:

Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.

Ці слова звучать як заклик: не розгуби, не змарнуй днів свого життя, живи і дій, твори, люби, помиляйся, але не бійся жити, бо відкласти життя на потім неможливо. Поет стверджує: кожна людина – неповторна, її невід'ємне право – свобода, ніхто і ніколи не має права зневажати гідність людини. До речі, людська гідність ставилась Симоненком понад усе, про це він напише в своєму «Щоденнику»: *«Втрата мужності – це втрата людської гідності, котру я ставлю над усе. Навіть над самим життям»*. Поет мудро радить не втрачати мужності, честі, самоповаги, шанувати ближнього, бути й лишатися в усьому і скрізь Людиною.

В інтерв'ю на радіо одразу ж по виході збірки «Тиша і грім» Симоненко скаже: *«Найбільше люблю землю, людей, поезію і... село Біївці на Полтавщині, де мама подарувала мені життя. Ненавиджу смерть»*. Підтвердженням життєвого кредо поета стануть слова з його вірша:

Люди – прекрасні.
Земля – мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.

У них відбилась краса і мудрість душі митця, який тонко відчував життя.

Любов до рідної землі і суворий осуд репресивної політики влади щодо українців – визначальні мотиви лірики Симоненка, які демонструють нам лише одну грань таланту поета. У

збірці «Тиша і грім» є однойменний цикл, що складається з дев'яти поезій, які передають різні настрої, порухи і стани душі ліричного героя, серед яких переважає один – закоханості. Він підносить людину над буденністю, спонукає робити добро, дає наснагу для творчості, ушляхетнює душу. Перед нами розкривається ще одна грань Симоненкового таланту – вміння любити, яка блискуче і неповторно реалізувалась в інтимній ліриці.

Романтична вдача митця змушує його вірити у велике і справжнє кохання, що зустрічається один раз і на все життя. Він знає, що любов необхідна людині, як сонце і повітря, бо без неї і життя не життя. Його ліричний герой не розмінює глибоких почуттів на хвилинні захоплення і спокуси, він зберігає у власній душі «недоторкано чистим» почуття лише для коханої. Така душевна цнотливість вражає. У нашому сучасному світі, де так багато цинізму, вульгарності, аморальності – награної чи з переконань, у час так званої «вільної любові», подібна душевна цнотливість свідчить про глибоку моральну чистоту і шляхетність людини. Симоненко відтворює хвилюючу гаму людських почуттів у низці прекрасних поезій: «Вона прийшла», «Любов», «Я дивлюся в твої перелякані очі...», «Я тобі галантно не вклонюся...», «Малюсі», «Я і в думці обняти тебе не посмію...», «Є в коханні і будні, і свята...», «Не вір мені» тощо.

Не останнє місце у творчості Симоненка займає сатира й гумор. «Веселий дріб'язок», «Заячий дріб» написані у «традиційному для української гумористиці ключі».

Василь Симоненко міг різко висловлюватися, іноді бував зумисно грубуватим, однак така його реакція не була результатом нечулості чи душевної холодності, вона була виявом емоційної нестриманості щирої і відкритої душі.

Глибокий сатиричний зміст має «Казка про Дурила», в якій відображена трагічна доля українського народу в часи сталінізму. Написана вона була за три місяці до смерті поета.

Батько відправляє Дурила з дому, бажаючи йому кращої долі десь-інде: «Може, десь виб'єшся у пани». Хлопчина походив між людей, подивився, як воно в світі є, і начебто знайшов країну, де добре жити, принаймні так Дурила запевняли. Лише одне здивувало хлопця і він запитав у мешканців щасливого краю:

– Чого, люди добрі, в вас ноги в крові?
– Та це, – йому кажуть, – така у нас звичка:
до щастя дорога веде через річку —
та річка із крові та трішки із сліз...

Так Дурило дізнається, що то кров людей, які «підлю не визнавав ідей» тих, хто панував у тім краї для обраних, інші ж змушені були шукати закуте в печерах щастя. Пішов і він звільняти з неволі дівчину-щастя, а коли знайшов, то вона призначила зустріч Дурилу в його ріднім краю, у батьківській хаті. І тут жорстокий рай охоплює вогонь, а крізь нього бачить Дурило батькову хату в долині, рідну матір. Зрозуміло, що вийти на початку 1960-х казка не мала шансів, бо дуже вже зрозумілими були її алегоричні образи й очевидною сатирична спрямованість. Вперше вона була надрукована лише через 24 роки після її написання, 12 грудня 1987 року в київській молодіжній газеті «Молода гвардія».

Двом іншим казкам «Цар Плаксіє та Лоскотон» і «Подорож в країну Навпаки» повезло більше, вони були видані й стали улюбленими дитячими книжками вже не одного покоління українців, бо в них є все, що потрібно для веселої і повчальної історії: несподіванки, випробування, перипетії й щасливе закінчення пригод.

Підготовка другої збірки проходила з певними труднощами. У щоденнику Симоненка є запис, датований 3 вересня 1963 року: *«„Літературна Україна“ каструє мою статтю, „Україна“ знуцається над віршами. Кожен лакей робить що йому заманеться... До цього можна ще додати, що в квітні були зняті мої вірші у „Зміні“, зарізані у „Жовтні“, потім*

надійшли гарбузи з „Дніпра“ і „Вітчизни“. Цей запис промовисто засвідчує розуміння Симоненком ситуації, що складалася у суспільстві. Поет бачить, як повертаються часи тотального ідеологічного контролю над літературою, як провідні українські газети і журнали перестраховуються, боячись опублікувати щось не те.

Збірка «Земне тяжіння» поєднує в собі твори громадської та інтимної лірики, а також поеми «Червоні конвалії» та «Кирпатий барометр». Звернення Василя Симоненка до ліро-епічних форм закономірне. Проза і поезія середини 1950-х – початку 1960-х років характеризується певним взаємопроникненням, результатом якого стали ліризація прози й епізація поезії. Також доба 1960-х стала часом активних шукань і сміливого експериментаторства в галузі образності, лексики, ритміки вірша. Дослідники слушно вбачають у поетичних пошуках шістдесятників органічне продовження і розвиток творчого потенціалу митців «розстріляного відродження». І хоча Василь Симоненко не заявив про себе як яскраво виражений експериментатор, бо лишився у межах традиції, але цінність шукань молодого поета якраз і полягала в тому, що його експериментування з віршовою формою відбувалися у цих межах. Рамки традиції, які, здавалося б, мали сковувати, постали додатковим стимулом до шліфування віршової форми. Головна мета, яку ставив перед собою автор, – знайти для кожної думки, конкретної ситуації адекватний метричний малюнок. Так, у поезії «Жорна» деформація строфи надає віршеві модерної форми, хоча за посіченою нерівноскладовістю криється класична чотирирядкова ямбічна стопа зі звичайним перехресним римуванням. Загалом метричний склад першої збірки «Тиша і грім» досить повно відбиває ту картину, яка простежується в українському віршуванні на межі 1950—1960-х років. Це й активне використання дольників, і розмаїття переходових метричних форм, і досить послідовне звернення автора до поліметрії.

Серед класичних розмірів збірки Василя Симоненка «Тиша і грім» лідерами постають п'яти- і чотиристопні ямби, а також декілька віршів, написаних хореем з чергуванням 5- та 4-стопових рядків («Піч», «Перший» і т. д.). Щодо строфічної будови, то І. Андрусак досить різко відзначив, що «строфіка його [Симоненка] не вирізняється жодним розмаїттям, рима бідна й нерідко банальна, силабо-тоніка зловжита ямбами, та й загалом така поетика цілком типова для „кастрованої“ української поезії середини ХХ століття».

Щоб прокоментувати думку дослідника, звернемося спочатку до єдиного інтерв'ю Симоненка на радіо, яке відбулося після виходу першої збірки його поезій. Він тоді сказав: *«Що я можу сказати про себе? Ще так мало прожито і так мізерно мало зроблено. Хочеться бути людиною, хочеться робити гарне й добре, хочеться писати такі вірші, які б мали право називатися поезією. І якщо це мені вдається рідко, то не тому, що я не хочу, а тому, що мало вмію і мало знаю...»*. З цих слів видно, як вимогливо Симоненко ставився до себе і своєї творчості, тому, можемо припустити, що він розумів необхідність постійної роботи над технікою віршування. Оцінюючи творчість митця, варто не забувати про оточення, яке його формувало, про соціально-політичну й культурну ситуацію у країні у час, коли він творив. Яку інтелектуальну, модерну традицію могла відшукати молода людина в тогочасному забитому українському селі, що «розкошувало» в колгоспному рабстві? Та й загалом в українській літературі кінця 40-х – початку 50-х рр. ХХ ст., коли комуністичні ідеологи буквально цькували митців? Коли вся українська література була піддана прискіпливому аналізу й поділена на «наших» письменників та «ідеологічних ворогів», імена та твори яких були під суворою заборонаю? Коли навіть твори шанованих класиків підпадали під заборону? Варто згадати, що окремі твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської виходили з купюрами на догоду ідеології, а то й зовсім не друкувалися. А які лакуни в нашій літературі лишилися після заборони окремих митців та їхніх творів, і таких набереться не один десяток. Шлях читачам до інтелектуальних надбань українських митців ХХ століття зумисно був утруднений і частково перекритий, а українське художнє слово, як і інші види мистецтва, цілеспрямовано примітивізувалось.

Симоненків поетичний дар формувався на міцних підвалинах української народної творчості та шевченківської традиції, а от вітчизняна модерністська література була йому навряд чи добре відома. Знайомство з нею, спілкування з Борисом Антоненком-Давидовичем, Григорієм Кочуром та іншими інтелектуалами, які зналися і розумілися на мистецтві модернізму, відбулося у Симоненка пізніше.

Друзі поета згадують, що, коли критика розхвалювала «Тишу і грім», він сам тільки бурчав. У «Щоденнику» тієї ж пори Симоненко занотував: *«Я розумію, що поет з мене такий собі. Але бувають і гірші. Такі, як я, теж необхідні для літератури»*. Можливо, він тоді уже знав, що така поетика – давно минулий час, але часу її змінити доля йому не лишила. Однак з точки зору читачів, які зростали на міцній народницькій традиції, вірші Симоненка зрозумілі, вони легко читаються і легко запам'ятовуються, а романтичний максималізм автора імпує багатьом. Що ж до версифікаційних тонкощів, то зазвичай, ними цікавляться здебільшого фахівці-літературознавці, а пересічний читач на це не зважає.

У другій збірці Симоненка «Земне тяжіння» вміщено дві поеми – «Червоні конвалії» та «Кирпатий барометр». Про роботу над новим для себе жанром поет написав у листі до Анатолія Перепаді: *«Справа в тому, що зараз я переводжу свій поетичний тепловоз на рейки сюжетності. І відверто зізнаюся, що ще не вмію рухати події лаконічно. Може, й не зумію – адже одного хотіння тут замало»*. Всього у Симоненка шість поем: «Тиша і грім», «Симфонія прощання», «Прокляття», «Червоні конвалії», «Кирпатий барометр», «Хуліганська Іліада, або Посоромлення Гомера».

Дійсно, структурний задум поем цікавий. Окремі завершені частини, що мають назви, можуть існувати як самостійні вірші, а об'єднані загальним заголовком, тематикою, проблематикою, пафосом, часово-просторовими межами вони композиційно стають окремими сюжетними елементами єдиного цілого. Василь Симоненко вибудовує художній матеріал поем у нерозривну єдність змісту і форми, добираючи для кожного фрагмента інший метричний розмір, що якнайкраще відповідає внутрішній динаміці поетичного тексту.

Що ж нового з'явилося у версифікаційній техніці поета – спробуємо показати на матеріалі «Кирпатого барометра». Так, перший розділ поеми «Замість вечірньої молитви», в якому передано батьківську тривогу за маленького сина, написаний в основному п'ятистопним хореєм, з незначними вкрапленнями анапеста та інших розмірів:

Ти лежиш іще впоперек ліжка —
Ну до чого мале і чудне!
А до тебе незримі віжки
Прив'язали цупко мене.
Кажуть, носа ти вкрав у баби,
Губи й ноги забрав мої,
Взяв у матері синю звабу
І в очах своїх затаїв.

Наступний розділ «Погрози ночі», що має три невеличких підрозділи «Танець пітекантропів», «Хор генералів», «Монолог маленького привида», показує нам батька, який заснув над дитиною. Йому ввижаються моторошні картини світу, в якому панують дикуни, все вирішують війни і вбивства, який забув про милосердя.

Яскравим прикладом творчого пошуку на формальному рівні є вірш «Танець пітекантропів». Його ритмічний малюнок утворюють в основному короткі розміри, часта зміна яких в поєднанні з вільним римуванням надає творові глибоко емоційного, «пульсуючого» звучання:

Ми не брешем, не лукавим, —

Що подумаємо – берем!
Ми сьогодні світом правим,
Все жерем,
Жерем,
Жерем!

Батько стривожений майбутньою долею сина, його думи «розійшлися в дозори», ніби охороняючи дитину. А перейматися майбутнім сина підстави є:

Над народами, над віками
Встало горе, мов чорний гном.
Торохтять бойові тамтами
Над прозорим дитячим сном.

У вигляді пітекантропів поет змальовує усіх «вузьколобих» потвор, які живуть не власним розумом, а брехливими і пустими гаслами, які вважають себе «від глузду вільними» і тому сіють довкола себе жах і запустіння.

Генерали уособлюють у поемі руйнівне, агресивне начало, яке поет так ненавидів, бо воно нищило життя. Симоненко таврує політиків, які розпалюють війну задля власних амбітних планів. Вони ж погрожують батькові тим, що і його син буде затягнутий війною:

Не цяцьками – ракетами бавимо,
А життя не вертає назад —
Син ітиме з очима кривавими
Крізь гарячий атомний чад.

Привид же уособлює всіх безневинно вбитих дітей, що стали жертвами амбіційних генералів та пустоголових сучасних політиків-«пітекантропів»:

Я – твій ровесник, пролісок надії,
Розтоптаний жорстокістю нікчем,
Я – син краси і голубої мрії,
Я – автор ненаписаних поем.

В уста привида Симоненко вкладає звернені до молодого батька слова про моральну відповідальність перед сином за світ, в якому тому жити. Прокинувшись ранком, після нічних жахів, батько відчуває власну провину через те, «що міліють ріки», «що десь духовні лупляться каліки і виростають ваші вороги» і готовий боротися проти пануючого в світі зла. Він, як і Дон Кіхот, вважає, що повинен виправляти світ.

Щодо формальних ознак, то другий розділ поеми демонструє різноманітну гаму віршових розмірів, однак провідним все ж є цезурний хорей. Останній, третій розділ написаний п'ятистопним ямбом, що дає Симоненку змогу повільним, розповідним, спокійним тоном закінчити свою поему, а читачеві насолодитися багатством художнього слова.

Строфічна будова віршів, що увійшли до другої книги Василя Симоненка, також демонструє тісний зв'язок з класичною традицією. У «Земному тяжінні» вміщено два астрофічних вірша: «Плазунові» та «Як не крути...». А загалом, як і в попередній збірці, переважна більшість творів «Земного тяжіння» має катренну будову. Три строфічні твори написані двовіршами: розділ «Погрози ночі» («Кирпатий барометр»), славнозвісні «Лебеді материнства» та «Виє вітер...».

Збірка «Земне тяжіння» засвідчила подальше вдосконалення творчої манери автора: складнішою і витонченішою стає образність, поглиблюється метафоричність художньої мови. Метафора ускладнюється, стає наскрізною.

Творчий та жанровий діапазон В. Симоненка представлений віршами, сонетами, байками, епітафіями, притчами, сатиричними казками, новелами, в яких він теж залишився поетом.

Окремо варто згадати сонети, яких у Симоненка є чотирнадцять. Усі вони написані в студентські роки. Очевидно, що студіювання світової класики мало свій вплив на молодого поета. Разом з тим, звернення до цієї форми є цілком закономірним, бо в добу 1960-х сонет активно розробляється багатьма авторами. Він посідає помітне місце у творчості таких поетів, як А. Малишко, Д. Павличко, В. Стус, Б. Тен, В. Підпалій, І. Світличний та ін. Саме тоді ж відбулися вдалі пошуки та експерименти поетів у царині тематики, композиції, метрики, строфіки. З'явилися різні «аномальні» (сонетіно, білі, сонетоїди і т. д.) сонетні форми, які були властиві світовій літературі. Таким чином, Василь Симоненко теж віддав сонетові належне, зберігаючи класичні його особливості.

Одразу ж після виходу збірка «Земне тяжіння» отримує схвальні відгуки в пресі, а комсомол України висуває поета посмертно на здобуття Шевченківської премії. Все йшло до того, що Симоненко от-от стане класиком української радянської поезії, але стався скандал. На радіо «Свобода», яке «глушили» на території СРСР, почалося читання поезій та щоденникових нотаток Симоненка, які містили критичні зауваги і роздуми щодо ситуації у країні, потім журнал «Сучасність» опублікував ці матеріали. У 1965-му і 1966 році в Мюнхені вийшли поетичні твори В. Симоненка під назвою «Берег чекань», які на думку упорядника й автора передмови Івана Кошелівця і були другою збіркою поезій, а «Земне тяжіння» – третьою. Публікація творів і «Щоденника» Симоненка за кордоном, а також його дружні стосунки з І. Дзюбою, І. Світличним, А. Горською, Є. Сверстюком стали причиною офіційної мовчанки влади щодо поета в 70-ті роки минулого століття. Іноді в пресі публікували кілька його віршів, інколи звучали пісні на його слова, але про поета влада воліла не згадувати. Лише у середині 1980-х років Симоненка почали повертати у літературний простір України. У 1985 році навіть відбувся літературний вечір у київському Будинку художників з нагоди 50-річчя митця, вийшла книжечка поезій, а науковці почали вивчати і досліджувати його літературний доробок. 1995 року Василь Симоненко був посмертно удостоєний Національної премії України імені Тараса Шевченка за збірки поезій та прози «Лебеді материнства», «У твоєму імені живу», «Народ мій завжди буде».

Творча спадщина Василя Симоненка постає абсолютно органічною у контексті літературного шістдесятництва. Поетичний доробок митця споріднений з поезією інших представників цього покоління не лише філософсько-світоглядними настановами і глибоким національним корінням, а й особливостями версифікаційних пошуків. Творчість Василя Симоненка є яскравою сторінкою українського літературного процесу 1960-х років. Вона сповнена поваги до людини праці, трепетного ставлення до рідної мови, любові до України, високості людського духу і сердечної щирості у коханні та усвідомленої відповідальності за дарунок Бога – Талант.

Т. Ю. Бледних

Зі збірки «Тиша і грім»

«Я закоханий палко, без міри...»

Я закоханий палко, без міри
У небачену вроду твою.
Все, що в серці натхненне і щире,
Я тобі віддаю.

Ти дала мені радісну вдачу,
Кров гарячу пустила до жил.
Я без тебе нічого не значу,
Ніби птиця без крил.

Кожну хвилю у кожному днину
Гріє душу твоє ім'я,
Ненаглядна, горда, єдина,
Україно моя.

«Можливо, знову загримлять гармати...»

Можливо, знову загримлять гармати,
І танк зімне пшеницю на лану,
І буде плакати і журитись мати,
Коли сини ітимуть на війну.

І хтось востаннє поцілує милу,
І хтось сльозу непрохану змахне,
А може, дехто втратить віру й силу,
Своє життя рятуючи одне.

Але не я... Я квиснути не стану¹,
Хоч як не буде боляче мені, —
За нашу землю, дорогу й кохану,
Я рад прийняти на себе всі вогні.

За тих дітей, що бігають до школи,
За матерів, змарнілих у труді,
За рідні наші верби довгополі,
За наші дні прекрасні й молоді.

І тут ні сліз, ні відчаю не треба,
І тут не треба страху і ниття —
Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.

¹ Але не я... Я квиснути не стану... Квиснути – хникати, скиглити. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Баба Онися

У баби Онисі було три сини.
У баби Онисі синів нема.
На кожній її волосині
морозом тріщить зима.
Я горя на світі застав багато.
Страшнішого ж горя нема,
ніж те, коли старість мати
в домівці стрічає сама.
Немає такої біди і муки,
ніж сумно з-під сивих брів
дивитись щодня, як внуки
ростуть без своїх батьків.
За те, що ми в космос знялися,
що нині здорові й живі,
я пам'ятник бабі Онисі
воздвиг би на площі в Москві.
Щоб знали майбутні предтечі²
в щасливій і гордій добі:
їх горе на утлі плечі³
Онися взяла собі.
Щоб подвиг її над землею
у бронзі дзвенів віки,
щоб всі, ідучи повз неї,
знімали в пошані шапки.

² Щоб знали майбутні предтечі...Предтеча – людина, яка підготувала умови для діяльності інших людей, попередник. (Прим. Т. Ю. Бледних)

³ ...їх горе на утлі плечі...Утлі – тут: неміцні, блаґенькі. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Спасибі

Я вклонюся землі і скажу їй:
– Спасибі,
що мені ти прослалася, тепла, до ніг,
що не кінчилась ти на дідівській садибі,
але ринула вдаль тисячами доріг.
Легко ніжність мою голубину збагнути,
ти сама, як святиню, її бережеш:
я сьогодні до тебе уже не прикутий
ланцюгами холодних безжалісних меж!
Це вони мені руки в'язали і ноги,
це вони мою мрію тримали в ярмі.
Ніби ґрати, вони обступали дорогу —
коридор у вселюдській жорстокій тюрмі.
Я, пригнічений ними, не бачив неба,
я, задавлений ними, конав у імлі,
клаптик щедрості брав я у тебе —
у безмірно багатій мамі-землі.
А вони ж і тобі перекраляли груди,
не давали прорватись твоїй доброті.
Це було, моя земле, цього вже не буде
у моєму й твоєму довічнім житті.
У кісниках барвистих із райдуг веселих⁴,
з білим бантиком чистих, замріяних хмар —
ти стоїш, мов дівча, і підносиш нам келих,
щедро ллєш в наші душі зелений нектар.
Ти напружила м'язи – і тріснули межі,
і сповзли з твого тіла рови-ланцюги,
щоб ішов я щасливий в твоїм безбережжі,
зачерпнувши із надр твоїх сили й снаги,
щоб думки мої пахли у білому хлібі,
щоб любов моя квітла пилком на житах.
Я кажу тобі, земле:
– Синівне спасибі!
Будь безсмертна в своїх трудівничих літах!

⁴ У кісниках барвистих із райдуг веселих...Кісники – стрічки для вплітання у косу. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Мій родовід

Вельможі пихаті і горді
Плетуть родоводів в'язь⁵:
В одного – прапрадід став лордом⁶,
В іншого – прадід князь.

Баньки уп'явши в минуле⁷,
Гордо ця знать рече:
– Про нас хрестоносці чули...
– В нас Рюрика кров тече⁸...

– Мій предок вогнем і залізом
Титул собі добув...
– А мій тисяч сорок зарізав,
За це і в пошані був...

Нічого собі родоводи!
Та киньте свій гвалт і крик:
Я із древнішого роду,
Бо я – полтавський мужик.

Ви скорчите кисло пику,
Коли повідомлю вас,
Що предок мій споконвіку
Хліб сіяв і свині пас.

Щоб жерли ви булки й сало,
Віками пер соху-плуг.
Хіба ж для історії мало
Оцих видатних заслуг?!

Я вами гордую, панове,
Бо я – знатніший од вас.
Звиняйте за грубе слово —
Я з вами свиней не пас!

⁵ Плетуть родоводів в'язь... В'язь – вид старовинного декоративного письма, у якому літери і слова зливаються в суцільний орнамент. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁶ В одного – прапрадід став лордом... Лорд – англійський спадковий дворянський титул. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁷ Баньки уп'явши в минуле... Баньки – очі. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁸ В нас Рюрика кров тече... Рюрик – літописний князь, засновник правлячої у середньовічному Києві династії Рюриковичів. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Перший

Першим був не Господь
і не геній,
першим був —
простий чоловік.
Він ходив
по землі зеленій
і, між іншим, хлібину спік.
І не зміг
заробить монумента
цей наївний франк
чи дуліб⁹,
бо не зміг він
знайти момента,
щоб узяти патент на хліб¹⁰.
Постаріла вже мудрість Божа,
розтрощив її
грізний час.
Хлібом
геній живився кожен,
щоби розум його не погас.
Та нехай над землею година
чи негода лютує і рве, —
вічна мудрість простої людини
в паляниці звичайній живе.

⁹ ...цей наївний франк чи дуліб...Франк – представник племені західних германців, які на початку нашої ери населяли територію у середній і нижній течії Рейну. Дуліб – представник стародавнього східнослов'янського племені, що жило у верхів'ях річок Західний Буг і Прип'ять. (Прим. Т. Ю. Бледних)

¹⁰ ...щоб узяти патент на хліб. Патент – тут: документ, який посвідчує право винахідника на його винахід. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Квіти

Слів на описи не трачу, словом не передаси
Їх земної, безсловесної, дивовижної краси.

Люди дивляться, п'яніють, в них кохаються віки,
Нареченим їх дарують, заплітають у вінки.

Ними кожен свою радість,
власне щастя назива,
Квіти часто нам говорять
втричі більше, ніж слова.
Скільки ми їм довіряли мрій, недоспаних ночей!
Але є ще кращі квіти, невидимі для очей.

Не цвітуть вони на клумбах і на тихих озерцях,
А цвітуть вони у грудях,
у людських цвітуть серцях.

В щирім серці, в чесних грудях —
вірю, знаю! – квіти є!
Щастя їх коріння поїть, радість барв їм додає.

В них красується, ясніє мрій дитинна чистота,
Золотими пелюстками в них кохання розцвіта.

Щоб вони не помарніли в душах чистих і ясних,
Завжди ніжністю й любов'ю поливайте, люди, їх.

«Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі...»

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки, і в вечірній час,
І в свята гомінки, і в дні робочі
Ми думаємо, правнуки, про вас.

Ми думаєм про вас – і тому наші руки
Не в'януть біля плуга і станка,
Тому в серцях у нас не витончена мука,
А радість голосиста і дзвінка.

Ні, то не сум промінить риса кожна,
То творчість б'є з натхненних наших віч,
А творчість завжди мрійна і тривожна,
Немов травнева неспокійна ніч.

Ні, сонний спокій зовсім нам не сниться,
Ні, нас не вабить ніжна тишина —
Прийдешнє осяває наші лиця,
Неспокій творчий з вічністю єдна.

І тому ми спокійно і суворо
Стрічаємо у праці і борні
Наклепи злобні і тупі докори,
Потоки божевільної брехні.

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки і вечірній час,
На свята гомінки і в дні робочі,
Нащадки дорогі, ми захищаєм вас.

Ровесникам

Ми в світ прийшли успадкувати славу,
Діла і думи, й чесні мозолі,
Батьків велику полум'яну справу,
Що захистила правду на землі.

Нам не дрімать на тихому причалі,
Не виливать в кімнатній тишині
Свої дрібненькі втіхи і печалі
В меланхолійні вірші і пісні¹¹.

Нехай серця не знають супокою,
Хай обганяють мрії часу біг,
І наша юність буде хай такою,
Щоб їй ніхто не заздрити не міг!

¹¹ В меланхолійні вірші і пісні. Меланхолійні – сумні, тужливі. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Юність в інших завше загадкова...»

Юність в інших завше загадкова.
А своя – проста була чи ні?
Це ж вона уперто й гарячково
Відкривала істини смішні.

Це ж вона, нестримана й криклива,
Повна вихвалянь і недовір,
В поєдинки рвалася сміливо,
Глуздові часом наперекір.

То чого ж стогнати кучеряво:
– Що за діти – хай боронить Бог! —
Юність має на тривоги право,
Що ж то і за юність без тривог!

Хай ми посинієм од натуги,
Поступ не зупиним все одно:
Нові покоління – не папуги,
Щоб товкти заучене давно!

Юність вчать – наука їй не шкодить,
Але рветься зойк у мене з уст:
Хай до неї й близько не підходить
Із своєю міркою Прокруст¹²!

¹² *Із своєю міркою Прокруст!* Прокруст – розбійник, що жив поблизу Афін. Він заманював подорожніх і клав їх на своє ліжко, коли люди були коротші за ліжко, Прокруст видовжував їх, а коли довші, відрубував їм ноги. Прокруста вбив Тесей, відрубавши йому ноги. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...»

Земля кричить. Шинкують кров'ю війни¹³,
І падають занози від ярма,
І лиш годинник холодно й спокійно
Рахує дні, розтрачені дарма.

І без кінця – окопи, барикади,
Та над громадами кривавих тіл
Гриміли пишні і бучні паради
Нових Тимурів і Аттіл¹⁴.

Це все було... Були німі кургани,
І війни йшли не на життя – на смерть,
Гриміли залпи, і ятрились рани¹⁵,
І світ ішов, здавалось, шкереберть.

І вся планета ніби очманіла¹⁶,
Людина в землю заривалася, мов кріт,
А над землею бомби стугоніли
І падали тіла на рваний дріт.

Це все було... О, не забудьте, люди,
Своїх братів, що нині неживі,
Що руйнували світ тиранства і облуди,
І нищили в'язниці вікові.

О, не забудьте тих, що рвались крізь багнети,
В степах поклали голови свої,
Щоб більше нашу голубу планету
Не шарпали розбійницькі бої,

Щоб не здригався всесвіт малярійно
І небо не стогнало від заграв,
Щоб нам годинник радісно й спокійно
Віки ясної дружби рахував.

¹³ *Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...* Шинкують – тут: впиваються. (Прим. Т. Ю. Бледних)

¹⁴ *Нових Тимурів і Аттіл...* Тимур (Тамерлан) – середньоазійський державний діяч і полководець, який жив у XIV ст. Аттіла – вождь гунів, володар найбільшої держави у Східній Європі, який жив у V ст. н. е. (Прим. Т. Ю. Бледних)

¹⁵ *Гриміли залпи, і ятрились рани...* Ятритися – спричиняти біль, розворушувати рану. (Прим. Т. Ю. Бледних)

¹⁶ *І вся планета ніби очманіла...* Очманіла – втратила здатність нормально мислити і діяти. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Вже день здається сивим і безсилим...»

Вже день здається сивим і безсилим,
І домліває в зарослях ріка...
Луги, луги, пропахлі сіном прілим,
Чи ви мене впізнали, земляка?

Я тут колись бродив між лепехою¹⁷
І спочивать сідав на купині¹⁸ —
Тоді ви разом бавились зі мною,
Свою журбу повідали мені.

Чому ж тепер така сумна напруга,
Завмерла мова в тиші верховіть?
Та ви не бійтесь – я вернувся другом,
Я розумію все – шуміть, шуміть...

¹⁷ *Я тут колись бродив між лепехою...* Лепеха – трав'яниста рослина з довгими мечоподібними листками і гострим запахом. (Прим. Т. Ю. Бледних)

¹⁸ *І спочивать сідав на купині...* Купина – горбик на луці чи болоті, порослий травкою або мохом. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Грудочка землі

Ще в дитинстві я ходив у трави,
В гомінливі трепетні ліси,
Де дуби мовчали величаво
У краплинах ранньої роси.

Бігла стежка в далеч і губилась,
А мені у безтурботні дні
Назавжди, навіки полюбились
Ніжні і замріяні пісні.

В них дзвеніло щастя непочате,
Радість невимовна і жива,
Коли їх виводили дівчата,
Як ішли у поле на жнива.

Та пісні мене найперше вчили
Поважати труд людський і піт.
Шанувать Вітчизну мою милу,
Бо вона одна на цілий світ.

Бо вона одна за всіх нас дбає,
Нам дає і мрії, і слова,
Силою своєю напуває,
Ласкою своєю зігріває.

З нею я ділити завжди буду
Радощі, турботи і жалі,
Бо у мене стукотить у грудях
Грудочка любимої землі.

Степ

Трави в'януть під млосною спекою,
Крутить вихор серпневий пил,
Осокори за даллю далекою
Підпирають в степу небосхил.

А до них між балками та нивами¹⁹
Вибігає закурений шлях,
Огинає химерними звивами
Жовті стерні на тихих полях.

Тут роботи нема обережному —
Де для нього тут межу найдеш?
Той господар в просторі безмежному,
Хто душею відрікся меж!

¹⁹ А до них між балками та нивами... Балка – яр з пологими схилами. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Суперники

I

Вітер пісню співав стоголосо,
Але раптом в екстазі німім²⁰
Зупинивсь біля тебе і млосно
Зазітхав у волоссі твоїм.

І підслухали зорі і трави,
І підслухали ріки й мости,
Як шептав тобі вітер ласкаво:
«Я такої не бачив, як ти...»

Хочеш – хмари для тебе розвію?
Хочеш – землю в дощах утоплю?
Тільки дай мені крихту надії,
Тільки тихо шепни – люблю...»

І хоч ти не сказала нічого,
Бо не слухала вітрових слів,
Він, забувши солодку знемогу,
Розганяти хмарки полетів.

А як глянуло сонце із неба
Через сині зіниці ніш,
Закохалося сонце у тебе,
Засіяло іще ясніш.

II

Вітер в небі за хмарами гониться
І про тебе складає пісні,
Почалася у сонця безсонниця —
І подовшали раптом дні.

І обоє тобі заходились
Говорити у всякий час:
«Ми по вуха в тебе влюбились,
Усміхнися ж хоч раз до нас...»

²⁰ Але раптом в екстазі німім...Екстаз – найвищий ступінь захоплення. (Прим. Т. Ю. Бледних)

III

Тож послухайте, сонце і вітре!
Перестаньте скиглити на мить!
Маю річ я до вас нехитру,
Ви послухайте, помовчіть.

Я б хотів, щоб мені ви сказали
Без брехні, без ридань і виття:
Скільки раз ви уже кохали
За своє безконечне життя?

У скількох у волоссі мліли,
У скількох іще будете мліть?
Ви всіх разом так не любили,
Як одну її треба любить!

Я для неї хмар не розвію
І дощами землі не залю.
І хвалитись, як ви, не вмію,
Але я її дужче люблю.

Те, що кидали ви, як намисто,
Міліонам красунь до ніг,
Я в душі недоторкано чистим
Для одної для неї зберіг.

Вона прийшла

Вона прийшла, непрохана й неждана,
І я її зустріти не зумів.
Вона до мене впливла з туману
Моїх юнацьких несміливих снів.

Вона прийшла, завітчана і мила,
І руки лагідно до мене простягла,
І так чарівно кликала й манила,
Такою ніжною і доброю була.

І я не чув, як жайвір в небі тане,
Кого остерігає з висоти...
Прийшла любов непрохана й неждана —
Ну як мені за нею не піти?

«Ти не можеш мене покарати...»

Ти не можеш мене покарати
Блискавками з-під милих брів,
Бо тебе я навіки втратив
Ще до того, як вперше стрів.

Ти не можеш мене любити,
Ненавидіть не можеш теж —
Ти прийдеш, як гаряче літо,
Тільки грозами обпечеш.

Через теплі зелені трави
Поведе тебе в далеч путь.
Та за мною лишиться право
До кінця тобі вірним бути.

Дні і ночі думать про тебе,
Виглядати тебе щомить —
Лиш для цього, їй-богу, треба,
Тричі треба на світі жити!

«Коли б тобі бажав я сліз і муки...»

Коли б тобі бажав я сліз і муки
І кари найстрашнішої бажав,
Я б не викручував твої тендітні руки
І в хмурім підземеллі не держав.

Ні, я б не став тебе вогнем палити,
З тобою б розквитався без жалю:
Я б побажав тобі когось любити,
Як я тебе люблю.

«Спади мені дощем на груди...»

Спади мені дощем на груди, —
Пустелю-душу ороси —
Я стану жить. Я мріять буду,
Як мріють ранками ліси,

Коли салютами-громами
Гуркоче небо навесні.
Ти тільки спокою ні грама
Не дай воскреслому мені.

Якщо ж ти хмара, а без грому,
Якщо ти буря без води —
Пливи у далеч невідому,
А душу збоку обійди...

Море радості

Я із надій будую човен,
І вже немовби наяву
З тобою, ніжний, срібномовен,
По морю радості пливу.

І гомонять навколо хвилі,
З бортів човна змивають мох,
І ми з тобою вже не в силі
Буть нещасливими удвох.

І ти ясна, і я прозорий,
І душі наші, мов пісні,
І світ великий, неозорий
Належить нам – тобі й мені.

О море радості безкрає,
Чи я тебе перепливу?
Якби того, що в мріях маю,
Хоч краплю мати наяву.

Закохана

Ось на тому й ущухла злива,
Розійшлися з під'їзду всі.
Ти брела по струмках, щаслива
В загадковій своїй красі.

Били блискавки ще тривогу,
Розтинаючи небосхил,
І веселка тобі під ноги
Опустилась, чудна, без сил.

Довго вітер уперто віяв,
Але чомусь і він тепер,
Зазирнувши тобі під вії,
У волоссі твоєму вмер.

Через вулиці нахололі
Повз очей зачарований хміль
Йшла ти в сонячнім ореолі
Невідомо куди й звідкіль.

Йшла, та й годі. Може, з роботи,
В магазини чи на базар.
Дріботіли маленькі боти
Об розчулений тротуар.

Не дивилася ні на кого,
Йшла й не чула, напевне, ніг.
Але щастя твоє ще довго
Голубіло з очей у всіх.

«Берези, в снігу занімалі...»

Берези, в снігу занімалі,
Іній на вітах слізьми,
Про що ви мрієте, білі?
– Про сонце мріємо ми...

Дуби в крижаній кольчuzі,
Одягнуті в сиві шовки,
Про що замислились, друзі?
– Про сонце наші думки...

Вітри із морозяним шпаром,
Куди вас ведуть чорти,
Чого галасуєте даром?
– Хочемо сонце знайти...

Очі, наповнені горем,
Очі сумні мої,
Чому ви блукаєте зором?
– Хочем побачить її...

Серце, недавно кволе,
Муко моя мала,
Чому щеміш, як ніколи?
– Хочу її тепла...

Розуме мій байдужий,
Вируч мене хоч ти —
Над чим ти думаєш, друже?
– Хочу надію знайти...

«Ніби краплі жовті, в темну воду...»

Ніби краплі жовті, в темну воду
Стигли зорі падають вночі.
Ти ідеш крізь синю прохолоду,
Підійнявши місяць на плечі.

Ти ідеш... Іди собі, щаслива,
Мрій і смійся, думай і мовчи,
Посміхайся вітрові грайливо,
Травам ім'я милого шепчи.

Ти ідеш... Звичайно, не до мене,
Не мені замріяність несеш.
Ніжна й добра, щедра і шалена,
Іншому в обійми упадеш.

Іншому у душу зрониш слово,
Сумнів розпанахавши навпіл.
Вечір перли вам до ніг казкові
Буде сипать росами на діл.

І від вас між сонних незабудок,
Без злоби, досади і обмов,
По росі брестиме босий смуток
І моя нерадісна любов.

«Не дивися так печально...»

Не дивися так печально,
брів похмуро не підводь.
Усміхнись і просто вимов:
«Божевільний, не підходь!
Не ходи сумний та кислий,
стань, досадо, в стороні,
Як тебе немає поруч,
веселіш тоді мені.
І хоч ти ніщо для мене,
але ж бач, яка біда:
Мулить око порошина,
як під вію попада...»
Говори мені і смійся
у холодній тишині,
Буду знать, що ти щаслива, —
легше стане і мені.

«Я дивлюся в твої перелякані очі...»

Я дивлюся в твої перелякані очі,
Я тебе заголубить, запестити хочу.
Тільки знаю: не треба! Не треба!
Міг раніше я жить
І не думать про тебе.
Все вривалося в душу, в тривожне чоло —
Все на світі було,
Лиш тебе не було.
А тепер уже й світу, здається, нема —
Тільки ти залишилась сама.
Але я протестую, волаю: не треба!
Та не можу вже жить
І не думать про тебе.

«Є в коханні і будні, і свята...»

Є в коханні і будні, і свята,
Є у ньому і радість, і жаль,
Бо не можна життя заховати
За рожевих ілюзій вуаль²¹.

І з тобою було б нам гірко,
Обіймав би нас часто сум,
І, бувало б, тремтіла зірка
У тумані тривожних дум.

Але певен, що жодного разу
У вагання і сумнівів час
Дріб'язкові хмарки образи
Не закрили б сонце від нас.

Бо тебе і мене б судила
Не образа, не гнів – любов.
В душі щедро вона б світила,
Оновляла їх знов і знов.

У мою б увірвалася мову,
Щоб сказати в тривожну мить:
– Ненаглядна, злюща, чудова,
Я без тебе не можу жити!..

²¹ *За рожевих ілюзій вуаль.* Ілюзія – хибне, оманливе уявлення. Вуаль – прозора тканина або сітка, закріплена на жіночому капелюшку, щоб закривати обличчя. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Дупло

Одлунала далека пісня,
Гамірливий вечір замовк.
А тобі, видно, вдома тісно,
Що бредеш по дорозі, як вовк.

Сумно бачить тебе самотнім —
Де подруга твоя чи друг?
Ну, чому ти проходиш боком,
Не завернеш ніколи в круг?

Може, в тебе у грудях мука,
То прийди, розкажи її —
Ми простягнем на поміч руки,
Мозолясті руки свої.

Може, душу пече образа,
Може, впав ти від неї в стум?
Не вагайся, підходь, розкажуй —
Ми у пісні розвієм сум.

Та в очах твоїх завжди спокій.
І обличчя кругле, мов книш²²,
І проходиш ти завжди боком,
І підкреслено ти мовчиш.

І у всьому така погорда,
Що говорять дівочі уста:
– Запишався... якого чорта?
– Торрічеллієва пустота²³!

На трухляву столітню грушу
Ти схожий, чванько й мурло,
І боїшся, щоб хтось у душу
Не заглянув, мов у дупло.

²² *І обличчя кругле, мов книш...* Книш – вид білого хліба з загорнутими всередину краями. (Прим. Т. Ю. Бледних)

²³ *Торрічеллієва пустота!* Торрічеллієва пустота – тут: пуста, нікчемна людина. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Ой майнули білі коні...»

Ой майнули білі коні
тільки в'ються гриви,
Тільки курява лягає
на зелені ниви.
Пронеслись, прогупотіли,
врізалися в небо,
Впала з воза моя мрія —
пішки йде до тебе.
Знаю: дійде, не охляне:
в полі не зачахне,
Світ твоїми, моя люба,
кучерями пахне!
Крізь пилюку, по багнюці
в холод і завію
Прийде чистою до тебе
біла моя мрія.

«В грудях набубнявіла тривога...»

В грудях набубнявіла тривога
Світла, ніби ранок запашний, —
Ти ще не хилила ні до кого
Лобик свій упертий і смішний.

Ти ще не торкалася губами
Вічних і прозорих таємниць.
Чистота твоя тремтить вогнями
У червонім клекоті зірниць.

Тільки манить ввечері дорога
У казково загадковий світ...
В грудях набубнявіла тривога,
Тиха й мовчазна, як динаміт.

Зі збірки «Земне тяжіння»

«Світ який – мереживо казкове!..»

Світ який – мереживо казкове!..
Світ який – ні краю ні кінця!
Зорі й трави, мрево світанкове,
Магія коханого лиця.
Світе мій гучний, мільйонноокий,
Пристрасний, збурунений, німий,
Ніжний, і ласкавий, і жорстокий,
Дай мені свій простір і неспокій,
Сонцем душу жадібну налий!
Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.
Не шкодуй добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

Лебеді материнства

Мріють крилами з туману лебеді рожеві,
Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві²⁴.

Заглядає в шибу казка сивими очима²⁵,
Материнська добра ласка в неї за плечима.

Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати,
Не пущу тебе колиску синову гойдати.

Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під вії.

Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебеді в хаті на стіні.

Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям.

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.

У хмільні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.

Будуть тебе кликати у сади зелені
Хлопців чорночубих диво-наречені.

Можеш вибирати друга і дружину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.

За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.

І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі,

Стануть над тобою, листям затріпочуть,
Тугою прощання душу залоскочуть.

²⁴ Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві. Сургучеві – тут: блискучі. (Прим. Т. Ю. Бледних)

²⁵ Заглядає в шибу казка сивими очима... Шиба – скло в рамі вікна. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

«Скільки б не судилося страждати...»

Скільки б не судилося страждати, —
Все одно благословлю завжди
День, коли мене родила мати
Для життя, для щастя, для біди.

День, коли мої маленькі губи
Вперше губи мамині знайшли,
День, що мене вперше приголубив
Ласкою проміння із імлі.

Як мені даровано багато,
Скільки в мене щастя, чорт візьми! —
На землі сміятись і страждати,
Жити і любити поміж людьми!

«Ти знаєш, що ти – людина?..»

Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі – людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.

«Я чую у ночі осінні...»

Я чую у ночі осінні,
Я марю крізь синій сніг:
Вростає туге коріння
У землю глевку із ніг.

Стають мої руки віттям,
Верхів'ям чоло стає,
Розкрилося ніжним суцвіттям
Збентежене серце моє.

Вростаю у небо високе,
Де зорі – жовті джмелі,
І чую: пульсують соки
У тіло моє з землі.

Зі мною говорять могили
Устами колишніх людей,
І їх нерозтрачені сили
Пливуть до моїх грудей.

О земле жорстока й мила,
Ковтнула ти їхні дні —
Усе, що вони любили,
Віддай долюбить мені!

Усе, що вони недопріали
У чорному гвалті боїв,
Хай клекотом і завіями
Ввірветься в думки мої!

Вслухайтеся, земле і небо,
У рокіт страждань моїх —
Живу не лише за себе,
Я мушу жити й за них.

Україні

Коли крізь розпач випнуться надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.

Коли грозує далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.

Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу!

Пророцтво 17-го року

Гранітні обеліски, як медузи,
Повзли, повзли і вибилися з сил —
На цвинтарі розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могил.
Мільярди вір зариті у чорнозем,
Мільярди щасть розвіяні у прах.
Душа горить. Палає лютий розум.
І ненависть регоче на вітрах.
Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убогі ожили,
То небо, від прокльонів посіріле,
Напевне б, репнуло від сорому й хули.
Тремтіть, убивці! Думайте, лакузи²⁶!
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил!
Уже народ – одна суцільна рана,
Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсукана петля.
Розтерзані, зацьковані, убиті
Підводяться і йдуть чинити суд,
І їх прокльони, злі й несамовиті,
Впадуть на душі плісняві і ситі,
І загойдають дерева на вітті
Апостолів злочинства і облуд!

²⁶ *Тремтіть, убивці! Думайте, лакузи!* Лакуза – прислужник, лакей. (Прим. Т. Ю. Блєдних)

Монархи

Диктатори, королі, імператори,
Мліючи в димі хвальби,
Роззявляли пащі, мов кратери,
І гукали:
– Ми – символ доби.
– Хто з нами, той проти Бога.
– Хто не з нами, той проти всіх.
І сипались лаври убогі
До кущих кривавих ніг.
Нікчемна, продажна челядь,
Банда кривляк для втіх,
Щоб мати що повечерять,
Годувала холуйством їх.
Ідоли обслинені, обціловані
Ішли величаві в своїй ході.
А поруч вставали некороновані
Корифеї і справжні вожді.
Вставали Коперники і Джорджоне,
Шевченко підводив могутнє чоло,
І біля вічного їхнього трону
Лакузи жодного не було.
Бо щире, високе небо
Не підмалюєш квачем,
Бо величі справжній не треба
Спиратись на плечі нікчем.

«Де зараз ви, кати мого народу?..»

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже чорна ваша злоба не впаде.

Народ росте, і множитья, і діє,
Без ваших нагаїв і палаша²⁷.
Під сонцем вічності древніє й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й приبلуди,
І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

²⁷ Без ваших нагаїв і палаша. Нагаї – батоги. Палаш – холодна зброя з довгим прямим і широким двосічним клинком на кінці. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Покара

Не всі на світі радощі священні —
Є радощі, народжені з проклять,
Коли, метнувши громи навіжені,
Став Єву Бог із раю проганяць.

Він їй сказав: «Ослушниче зухвала!
Мені твого не треба каяття —
Прирік тобі, щоб в муках сповивала,
Живила кров'ю завтрашнє життя».

Адам ходив насуплений, мов хмара,
У розпачі кривила Єва рот,
Бо ще не знала ця наївна пара,
Що та жорстока помста і покара
Дорожча всіх утрачених щедрот!

«Гей, нові Колумби й Магеллани...»

Гей, нові Колумби й Магеллани²⁸,
Напнемо вітрила наших мрій!
Кличуть нас у мандри океани,
Бухту спокою облизує прибій.

Хто сказав, що все уже відкрито?
Нащо ж ми народжені тоді?
Як нам помістити у корито
Наші сподівання молоді?

Кораблі! Шикуйтеся до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!

Геть із мулу якорі іржаві —
Нидіє на якорі душа²⁹...
Б'ються груди об вітри тужаві,
Каравела в мандри вируша.

Жоден вітер сонця не остудить,
Півень землю всю не розгребе!
Україно! Доки жити буду,
Доти відкриватиму тебе.

Мріяти й шукати, доки жити,
Шкварити байдужість на вогні!..
А якщо відкрию вже відкрите,
Друзі! Ви підкажете мені.

²⁸ *Гей, нові Колумби й Магеллани...* Колумб Христофор (1451–1506) – мореплавець, першовідкривач Америки. Магеллан Фернан (1480–1521) – мореплавець, керував першою успішною морською експедицією навколо світу. (Прим. Т. Ю. Бледних)

²⁹ *Нидіє на якорі душа...* Нидіє – веде бездіяльне, беззмістовне життя; животіє. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Крик XX віку

У небі тішились хмари,
У небі сонце пливло,
Під небом кривавіли чвари
І лютувало зло.

Земля, вагітна скорботою,
(Відчай у груди тне)
Над кривдою і підлотою
Народила в муках мене.

Народила, немов надію,
Колисала ночами без сну:
– Може, від тебе помолодію,
Може, побачу весну...

Може, твій струм і атом
Вгамують нестерпний біль, —
Голосила над віком двадцятим
Найгеніальніша з породіль.

Голосила велика мати,
Благала, кричала мені,
Щоб став я жорстоким катом
Недоумства, підлоти й брехні.

І стою у злобі по коліна
З серцем, повним ганьби й проклять,
Божевільні каліки й руїни
У зіницях моїх миготять.

Що залишу майбутньому дневі,
Чим ділитися буду з ним?! —
Вибухають бомби водневі
На обпеченім лобі моїм!

А люди забавляються, мов діти,
Катам співають гімни холуї³⁰,
І генерали мріють посадити
На всій планеті атомні гаї.

Ридаю і кричу, гилю себе у груди,

³⁰ *Катам співають гімни холуї...* Холуй – зневажлива назва людей, які плазують перед начальством, запопадливо прислужують сильним світу цього. (Прим. Т. Ю. Блєдних)

Волосся патраю з сідкої голови³¹:
Що можу я, коли дрімають люди?
Що можу я, коли заснули ви?

³¹ *Волосся патраю з сідкої голови...* Патрати – тут: скубти, рвати. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«О земле з переораним чолом...»

О земле з переораним чолом,
З губами, пересохлими від сміху!
Тебе вінчали з кривдою і злом,
Байстрятam шматували на утіху³².

Вкраїнонько! Розтерзана на шмаття,
У смороді й тумані гнойовім
Кричиш мені у мозок, мов прокляття
І зайдам, і запродавцям твоїм.

Любове світла! Чорна моя муко!
І радосте безрадісна моя!
Бери мене! У материнські руки
Бери моє маленьке гнівне Я!

Візьми всього! І мозок мій, і вроду,
І мрій дитинних плеса голубі.
Для мене найсвятіша нагорода —
Потрібним будь, красо моя, тобі.

³² *Байстрятam шматували на утіху...* Байстрята – зневажлива і лайлива назва позашлюбних дітей. Шматувати – розривати на шматки. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Одинока матір

Він мовчки впав.
Отерпли зорі строгі,
Страждання опустилось на лице,
І краєв темінь
Передсмертний стогін,
Безпомічний і гострий,
Мов ланцет³³.
Його вже не було.
А ненависть стожала
Мечами помсти рвалася у світ,
Бо поруч з ним
Прострелені лежали
Твоя любов,
Твої сімнадцять літ.
Життя тріумфувало у двобої,
Життя крізь смерть
Утвердило себе...
І стала ти
В сімнадцять літ вдовою,
Хоч наречений твій
Ще й не зустрів тебе.
Повзли роки.
Росло твоє чекання.
Печаль смоктала радощі твої,
І над твоїм
Розстріляним коханням
Сказено глузували солов'ї.
Та право материнства —
За тобою!
І син в колисці пісню наслуха.
Хай вузьколюбі
Звуть його ганьбою,
А лицеміри —
Пасинком гріха.
Нехай духовні покидьки
Й забродили
Байстрам, безбатченком
Назвуть твоє дитя!
Найтяжчий злочин —
Вкрасти у народу
Тобі довірене життя.
Мадонно мого часу!
Над тобою

³³ Мов ланцет. Ланцет – невеликий хірургічний ніж, гострий з обох боків. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Палають німби муки і скорбот,
І подвиг твій,
Обпечений ганьбою,
Благословив розстріляний народ.

Перехожий

Лілі Костенко

Як він ішов!
Струменіла дорога,
Далеч у жадібні очі текла.
Не просто ступали —
Співали ноги,
І тиша музику берегла.
Як він ішов!
Зачарований світом,
Натхненно і мудро творив ходу —
Так нові планети грядуть на орбіти
З шаленою радістю на виду!
З шаленим щастям і сміхом гарячим,
З гімном вулканним без музики й слів!
Як він ішов!
І ніхто не бачив,
І ніхто від краси не зомлів.
В землю полускану втюпився кожен,
Очі в пилюці бездумно волік...
Раптом —
Шепіт поміж перехожих:
– Що там?
– Спіткнувсь чоловік... —
Одні співчували йому убого,
Інші не втримались докорять:
– Треба дивитись ото під ноги,
Так можна голову потерять... —
Трохи в футболі пограли словами,
Обсмакували чужу біду.
А він знову йшов.
І дивився прямо.
І знову
Натхненно творив ходу!

Помилка

Помилялись не тільки люди,
Помилялись навіть святі.
Згадайте: Ісус від Іуди
Мав останній цілунок в житті.

Ми не святі, не боги, а значить,
Не варто втішати себе дарма.
Але, як твій промах
Лиш ворог бачить, —
Друзів у тебе нема!

«Навіщо бундючитися пихато...»

Навіщо бундючитися пихато³⁴,
Грїться в похвалах?
Слава не ртуть:
Мало великим себе уявляти,
Треба великим бути.

³⁴ *Навіщо бундючитися пихато...* Бундючитися – надмірно чванитись, зверхньо триматися. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Минуле не вернуть...»

Минуле не вернуть,
не виправить минуле.
Вчорашнє – ніби сон,
що випурхнув з очей.
Як луки навесні
ховаються під мулом,
Так вкриється воно
пластами днів, ночей.
Але воно живе —
забуте й незабуте,
А час не зупиняється,
а молодість біжить,
І миті жодної
не можна повернути,
Щоб заново,
по-іншому прожити.

Герострат³⁵

Нащо мене засуджено до страти?
Нікчемні люди, ваш нікчемний суд
Не обезглавив слави Герострата —
Я єсмь живий, і я творю свій труд!

Забуті зодчі, муляри забуті,
І прахом взято скульптора ім'я.
На попелі їх дум встаю із каламуті³⁶,
Іду у всесвіт і в безсмертя я.

Кляніть мене, кривіться від огиди,
Несіть мені прокльони і плювки —
Вже чорна слава вбивці Артеміді³⁷
Мені під ноги кинула віки!

Ви всі – ніщо. Ваш труд, і ваші болі,
І ваші мрії – порох все і тлін!
Над вами – я. Вулкан моєї долі
Веде мене крізь хаос поколінь.

Над світом галасливим і патлатим,
Що чварами гуде і клекотить,
Затис я в жмені божевільний атом,
І слава мені груди лоскотить.

Творіть красу! Держайте і не спіте!
Та пам'ятайте, що над вами – я,
Готовий все убити і спалити,
Щоб обезсмертити своє ім'я.

³⁵ Герострат – мешканець Ефеса, який спалив храм Артеміді, бо дуже хотів прославитися, але не спроможний був зробити нічого визначного. Крилатий вислів «геростратова слава» означає «вічна ганьба», його вживають щодо людини, яка прославилася руйнівними діями. (Прим. Т. Ю. Бледних)

³⁶ На попелі їх дум встаю із каламуті...Каламуть – щось непрозоре, темне і тьмяне. (Прим. Т. Ю. Бледних)

³⁷ Вже чорна слава вбивці Артеміді...Артеміда – давньогрецька богиня тваринного і рослинного світів, донька Зевса, сестра Аполлона, в її честь греки спорудили храм в Ефесі. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Як не крути...»

Як не крути,
на одне виходить,
слід би катюгам давно зазубрить:
можна прострелити мозок,
що думку народить,
думки ж не вбить!

З вікна

Синиця в шибку вдарила крильми.
Годинник став. Сіріють німо стіни.
Над сизим смутком ранньої зими
Принишкли хмари, мов копиці сіна.

Пливе печаль. Біліють смолоскипи
Грайливо пофарбованих ялин —
Вони стоять, немов у червні липи,
Забрівши в сивий і густий полин.

Полин снігів повзе по видноколу,
Лоскоче обрій запахом гірким.
Лапаті, білі і колючі бджоли
Неквапно кружеляють понад ним...

«Розвели нас дороги похмурі...»

Розвели нас дороги похмурі,
І немає жалю й гіркоти,
Тільки часом у тихій зажурі
Впливаєш з-за обрію ти.

Тільки часом у многоголоссі,
В суєті поїздів і авто
Спалахне твоє біле волосся,
Сірі очі і каре пальто.

«Найогидніші очі порожні...»

Найогидніші очі порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші дурні вельможні,
Найпідліша брехлива сльоза.

Найпрекрасніша мати щаслива,
Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,
Найскладніша людина проста.

Але правди в брехні не розмішуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить життя.

Чую

Чую, земле, твоє дихання,
Розумію твій тихий сум,
Як на тебе холодні світання
Ронять пригорщами росу.

Знаю – зливи, та буйні грози,
І роса в шумовинні віт —
То сирітські, вдовині сльози,
Та замучених предків піт.

Назбирала ти їх без ліку
На роздоллі полів, дібров,
Щоб живили тебе довіку
Людські сльози і людська любов.

Веселий похорон

Били в дзвони вітри,
Калатали на сполох.
Зупинялися ріки і череди хмар.
То ховали байдужість.
На ратицях кволих
Тупцювали за гробом ватаги бездар,
Проводжали в дорогу останню.
До ями
Понесли її пишну і чорну труну,
І ридання, народжені холоуями,
Покотили на цвинтар
Плаксиву луну.
Танцювали дерева,
Сміялися квіти,
Умивалося небо у синяві рік,
Виривався з грудей,
З-під холодного гніту,
Первозданної радості крик.
Ну чого б їм казирись,
Чого їм бриніти,
Знемагати од сміху й сміятися знов?
Хоронили байдужість.
Ніжнішали квіти,
Били в бубони неба
Розчулені віти —
Воскресала любов!..

«Там, у степу, схрестилися дороги...»

Там, у степу, схрестилися дороги,
Немов у герці дикому мечі³⁸,
І час невпинний, стиснувши остроги³⁹,
Над ними чвалить вранці і вночі⁴⁰.

Мовчать над ними голубі хорали⁴¹,
У травах стежка свище, мов батіг.
О, скільки доль навіки розрубали
Мечі прадавніх схрещених доріг!

Ми ще йдемо. Ти щось мені говориш.
Твоя краса цвіте в моїх очах.
Але скажи: чи ти зі мною поруч
Пройдеш безтрепетно по схрещених мечях?

³⁸ *Немов у герці дикому мечі...* Герць – бій, поєдинок. (Прим. Т. Ю. Бледних)

³⁹ *І в час невпинний, стиснувши остроги...* Острога – металева дужка з зазубреним або гладеньким коліщам, прикріплена до задника чобота верхівця, якою підганяють під боки коня. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁴⁰ *Над ними чвалить вранці і вночі.* Чвалить – рухається дуже швидко, навскач. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁴¹ *Мовчать над ними голубі хорали...* Хорал – хвалебна церковна пісня. Тут: небесна височінь. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Земле рідна! Мозок мій світліє...»

Земле рідна! Мозок мій світліє,
І душа ніжнішою стає,
Як твої забаганки і мрії
У життя вливаються моє.

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолим небом
Гартував я душу молоду.

Хто тебе любов'ю обікраде,
Хто твої турботи обмине,
Хай того земне тяжіння зрадить
І з прокляттям безвість проковтне!

«Люди – прекрасні...»

Люди – прекрасні.
Земля – мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.
І хочеться бути дужим,
І хочеться так любити,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жити!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали про вас грядущі:
– Їх на землі не було...

«Торжествують...»

Торжествують:
Він не спотикався,
Не змочив —
Ні разу! —
Підошов,
Проти вітру —
Жоден раз! —
Не пхався...
Але ж він нікуди і не йшов!

Пересторога славолюбцеві

Одійде в морок підле і лукаве,
Холуйство у минувшину спливе,
І той ніколи не доскочить слави,
Хто задля неї на землі живе.

«Люди часто живуть після смерті...»

Люди часто живуть після смерті:
Вріже дуба, а ходить і їсть,
Перепродує мислі підтерті
У завулках тісних передмість.

Гилить зуби, дає поради,
Носить лантухи настанов⁴²,
Підмічає серйозні вади
У діяльності установ.

Не втомляється спати і жерти,
На милицях за часом біжить⁴³,
Їй-право, не страшно вмерти,
А страшно мертвому жити.

⁴² Носить лантухи настанов...Лантух – великий мішок із грубої тканини. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁴³ На милицях за часом біжить...Милиця – висока палиця з перекладками, на яку спираються пахвами і якою користуються при ходінні хворі на ноги або безногі люди. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Впало сонце в вечірню куряву...»

Впало сонце в вечірню куряву.
Тиша виповзла за село.
Нашорошилось небо буряно
І погрозами загуло.

Ніч підходила з гуркотіннями,
Ніч несла божевілля й жах,
Плазувала потворними тінями
У нервово пружних кушах.

Ніч кричала мені, розтерзана,
Оперезана громом навхрест.
І у зойках її березових
Закипівся гучний протест.

Хмари дибились волохато,
Місяць в небі петляв, мов кіт,
Вихор всівся на сіру хату
І закручував стріху в зеніт.

...Та встає перламутровий ранок
Крізь холодний і злісний рев,
І проміння зализує рани
З закатованих ніччю дерев.

Безпорадні агонії злості,
Злість гармонії не порве!
Сонце ходить до нас не в гості —
Сонце з нами живе!

Вирина воно ранками з куряви,
На потрав'я витрушує пил,
І пливе, й ховрахів обурює,
Повне ніжності й повне сил.

«Україно, п'ю твої зіниці...»

Україно, п'ю твої зіниці
Голубі й тривожні, ніби рань.
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.

Україно! Ти для мене – диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо горда і вродлива,
З тебе чудуватися повік.

Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю.
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю!

Одійдіте, недруги лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побути на самоті.

Рідко, нене, згадую про тебе,
Дні занадто куці та малі.
Ще не всі чорти живуть на небі,
Ходить їх до біса на землі.

Бачиш: з ними щогодини б'юся,
Чуєш – битви споконвічний грук!
Як же я без друзів обійдуся,
Без лобів їх, без очей і рук?

Україно! Ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи – все одно
Я проллюся крапелькою крові
На твоє священне знамено.

«Через душі, мов через вокзали...»

Через душі, мов через вокзали,
Гуркотять состави почуттів...
Може, сподіватися зухвало,
Вірити і ждати – поготів⁴⁴.

Та не вірить я не маю змоги,
Обіймає сумніви огонь,
І червоним ліхтарем тривоги
Зупиняю потяга твого.

І стою на березі чекання:
Що ти мені з гуркоту кричиш?
Станеш ти біля мого благання
Чи до інших станцій просвистиш?

⁴⁴ *Вірити і ждати – поготів.* Поготів – тим більше. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Чорні від страждання мої ночі...»

Чорні від страждання мої ночі,
Білі від скорботи мої дні
Впали у твої свавільні очі,
Жадібні, глибокі і чудні.
Я тебе не хочу обминати,
Я тебе не смію обійти.
Дай мені губами зачерпнути
Ніжної твоєї доброти.
Диких орд незлічені навали
Розгрозили пращури мої,
Щоб несли ти гордо і зухвало
Груди недоторкані свої.
Щоб горіли маками долоні,
Щоб гуло моє серцебиття,
Щоб в твоєму соромливім лоні
Визрівало завтрашнє життя.
І моє прокляття очманіле⁴⁵
Упаде на тім'я дурням тим,
Хто твоє солодке грішне тіло
Оскверняє помислом гидким.
Стегна твої, брови і рамена,
Шия і вогонь тендітних рук —
Все в тобі прекрасне і священне,
Мамо моїх радощів і мук!

⁴⁵ *І моє прокляття очманіле...* Очманіле – тут: сповнене ненависті, презирства. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Всі образи й кривди до одної...»

Всі образи й кривди до одної
Я тобі забуду і прошу —
Жду твоєї ласки хоч малої,
Як земля у спеку жде дощу.

О жорстока! Щастя хоч краплину
В душу мою змучену згуби —
Полюби і зрадь через хвилину,
Та хоч на хвилину полюби!

«Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида...»

Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида.
Ходить байда споконвічний та у вікна загляда⁴⁶.

Ну чому б тобі, приблудо, не заснути уночі,
Не погріть старечі кості в димарі чи на печі?

Я не сплю – мені й не диво:
я ж не вітер – чоловік,
Помитарствую, поб'юся та й засну колись навік⁴⁷.

Але ж я не спати – жити!
Жить і мріяти люблю —
Через це у довгі ночі не вилежуюсь, не сплю.

Ну, вгамуйся, клятий вітре,
не стогни та не хрипи,
У моє вкладайся ліжко і за мене там поспи.

І зітха тужливо вітер, кулаками в шибки б'є:
– І мені, – кричить, – кохання
також спати не дає.

Я давно про зірку мрію, світлу зіроньку одну,
Але як не дму, не вію, я до неї не сягну.

Тож ходжу я в довгі ночі та зітхаю знов і знов,
Їй пісні сумні складаю про сумну мою любов.

⁴⁶ *Ходить байда споконвічний та у вікна загляда.* Байда – тут: гульвіса. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁴⁷ *Помитарствую, поб'юся та й засну колись навік.* Помитарствую – попоневіряюся. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної...»

Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної,
Із ранкових туманів, з небесних октав,
Коли думи збігалися з мли бездоріжної
І незвіданий смуток за душу смоктав.

Я від тебе жадав незвичайного й дивного,
Щоб з'явилася маревом, видивом, сном,
Щоби я знемагав од дихання нерівного,
Од залятої радості під вікном.

І не міг я спекатися словесної пишності,
Одсахнутись ураз од кокетливих мрій, —
Волочив я тебе в ореолі безгрішності
Крізь хитливих ілюзій розкиданий стрій.

Припливла ти до мене з прибоєм уяви,
Несподівано встала над смутком чекань,
Розцяцькованих мрій павіани і пави
Повтікали лякливо під купол світань.

Розгубили вони свої зваби і почесні,
І сьогодні вклоняється серце моє
Тій земній, соромливій, жагучій жіночості,
Що красою життя – материнством – стає.

«Говорю я з тобою мовчки...»

Говорю я з тобою мовчки,
Тиша хмарою проплива.
І вовтузиться думка, мов квочка⁴⁸,
В намаганні родить слова.

Тиша важчає. Терпнуть губи,
Тиша репне навпіл ось-ось.
Припаду я шалено й грубо
До безумства твоїх волось.

Упаде розідрана маска,
І сполохана вгледеш ти,
Скільки в тиші чаїлося ласки,
Скільки в грубості – теплоти.

Насміються з своєї беззубості
Прописні допотопні думки,
Джерелом вдарить ніжність із грубості,
Заворкують живі струмки.

Задихнеться від люті сірість —
Нам на щастя, а їй на зло.
Поміж нас підведеться щирість
І з'єднає наше тепло!

⁴⁸ *І вовтузиться думка, мов квочка...* Вовтузиться – не сидить спокійно; совається. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Ну скажи – хіба це фантастично...»

Ну скажи – хіба це фантастично,
Що у цьому хаосі доріг
Під суворим небом,
Небом вічним,
Я тебе зустрів і не зберіг!
Ти і я – це вічне, як і небо.
Доки мерехтітимуть світи,
Буду Я приходити до Тебе,
І до інших йтимуть
Горді Ти.
Як це все буденно!
Як це звично!
Скільки раз це бачила Земля!
Але ми з тобою...
Ми не вічні,
Ми з тобою просто – ти і я...
І тому для мене так трагічно
Те, що ти чиясь, а не моя.

Чадра

Я тебе не сприймаю за істину,
Бо таких, мабуть, зовсім нема.
Ніч, вітрами дурними освистана,
Свою чорну чадру підніма⁴⁹.

І дивлюсь я здивовано в очі,
Що заблискали з-під чадри.
У волоссі – у сірому клоччі —
Причаїлися дикі вітри.

Недарма понад нею пронісся
Ураганний тайфун стихій⁵⁰.
Виповзає на перенісся
Зморшка відчаю і надій.

І куди я до істини втраплю
Через ями й вибоїни слів?
Коли б випив її хоч краплю,
То, напевне б, від жаху зомлів.

Я тебе не сприймаю за істину —
Небо навіть і те рябе.
Одчайдушну, печальну, розхристану,
Голубу і безжально освистану —
І таку я люблю тебе!

⁴⁹ *Свою чорну чадру підніма.* Чадра – легке покривало, яким жінки-мусульманки запинаються з голови до ніг, лишаючи відкритими лише очі. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁵⁰ *Ураганний тайфун стихій.* Тайфун – ураган величезної руйнівної сили. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Ікс плюс ігрек

Чорнявій математичці

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Це ж мені стало вперше відомо:
Ікс плюс ігрек – це будеш ти.

І здається, що я володію
Віковичним секретом краси
Лиш тому, що я розумію
Загадкові твої ікси.

Розумію? Який там розум!
Просто здорово, що ти є!
Що вслухається в ніжні погрози
Збаламучене серце моє.

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Одному лиш мені відомо:
Ікс плюс ігрек – це будеш ти.

«Дотліває холод мій у ватрі...»

Дотліває холод мій у ватрі⁵¹,
Я один замріяний іду...
Ми тоді зустрілися в театрі,
На гальорці в третьому ряду⁵².

І не вірю, що мені здалося,
Бо напевне знаю – так було:
То не скрипка кликала – волосся,
Що тобі спадало на чоло.

Тишина хиталася велично,
Ніжні струни квилили вниз⁵³ —
Тож було і солодко, й незвично
У твоїх очах читать грозу.

А коли виходили із залу
З думами про вічне і земне,
Довго ти під ліхтарем стояла
І чекала, радісна, мене.

Ми ішли через блакитне місто,
Мовчки зупинились на мосту.
Ти була така прозора й чиста,
Я не смів порушити чистоту.

Тільки досі знаю: не здалося,
Так і залишилось, як було, —
То не скрипка кличе, а волосся,
Що тобі спадає на чоло.

Дотліває холод мій у ватрі,
Біля мосту стишую ходу...
Часто жду тебе я у театрі,
На гальорці в третьому ряду...

⁵¹ Дотліває холод мій у ватрі... Ватра – вогнище, багаття. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁵² На гальорці в третьому ряду. Гальорка – верхні яруси в театрі, де місця коштують дешево. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁵³ Ніжні струни квилили вниз... Квилили – жалібно стогнали. Тут: грали жалібну мелодію. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Я тобі галантно не вклонюся...»

Я тобі галантно⁵⁴ не вклонюся,
Комплімента зроду не зліплю,
Тільки в очі ніжні задивлюся,
В них свою тривогу утоплю.

І коли химерною габою⁵⁵
Спеленає землю довга ніч,
Довго серце тужить за тобою,
Довго сон мені не йде до віч.

Довго білі таємничі крила
Обвивають маревом видінь,
І стоїш ти крихітна, і мила,
І прозора, мов ранкова тінь.

І палають, ніби стиглі вишні,
Владно підкоряючи собі,
Губи неціловані і грішні,
Очі божевільно голубі.

⁵⁴ Галантно – чемно, люб'язно. (Прим. Т. Ю. Бледних)

⁵⁵ І коли химерною габою...Габа – тут: покривало. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Не вір мені

Не вір мені, бо я брехать не вмію,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

Слова ясні, лише мені відомі,
У бурмотіння скучне переллю,
Свою усмішку у холодній втомі
Бездумно, безголово утоплю.

І буду нерозумно обридати,
І недоречно скиглити чомусь,
Але, як треба буде заридати,
Я гомерично, тупо засміюсь⁵⁶.

Не вір мені, бо я брехать не вмію,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

⁵⁶ *Я гомерично, тупо засміюсь.* Гомеричний – незвичайної сили, величезний. (Прим. Т. Ю. Бледних)

Зі збірки «Ти знаєш, що ти – людина»

Мій Київ

В ночі осінні, холодні й нудні
Часто ввижається Київ мені.
Вийду з палатки, у темінь пірну,
Думкою-мрією в Київ майну.
Мріють крізь хмари зорі вгорі,
Мов на бульварі чудні ліхтарі.
Вітер ущухне, то знов загуде —
Аж сторонюся: тролейбус іде.
Парки і сквери, театри і шум.
Як вас прогнати із серця, із дум?
Що мені діять – не можу забути
Площу Богдана, вогні інституту⁵⁷.
Що мені діять і як мені бути —
Київ казковий не в силі забути!
В серці своїм на будову несу
Киева горду і вічну красу.
Стіни мурую, проспекти кладу,
З степом безлюдним розмову веду:
Бачиш, сюди ми зійшлися усі
Тому, що служимо праці й красі,
Тому, що мріє поставити кожен
Місто, красою на Київ схоже!

⁵⁷ Площу Богдана, вогні інституту. Йдеться про Софійську площу в Києві, на якій стоїть пам'ятник Богдану Хмельницькому. (Прим. Т. Ю. Бледних)

«Буду тебе ждати там, де вишня біла...»

Буду тебе ждати там, де вишня біла
Виглядає з саду тихо і несміло,

Де, здається, спокій і нема нікого,
Тільки завмирає, журиться дорога.

Може, ти не прийдеш, гарна й кароока, —
Буде мене пестить нічка одинока,

Буде мене тішить, лагідна та люба,
Цілувать у щоки, розвівати чуба.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.